

Utvärdering av projektet ”Billigare, bättre
och en fri infrastruktur för svenska
bibliotek”

Mikael Gunnarsson,
Maria Idebrant,
Högskolan i Borås, Sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap.

13 november 2016

BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I BORÅS

Innehåll

1	Inledning	3
1.1	Utvärderingens bakgrund	3
1.2	Tillvägagångssätt	5
1.2.1	Enkätundersökningen	5
1.2.2	Intervjuerna	9
1.2.3	Övrigt	10
2	Utvärderingen	11
2.1	Region Hallands roll	11
2.1.1	Region Hallands roll vid val av biblioteks- system	11
2.1.2	Region Hallands roll vid införande av Koha	15
2.2	Framtida support och rådgivning	18
2.3	Kohas framtid	22
3	Avslutande diskussion	25
A	Enkäten	28

1 Inledning

Regionbibliotek Halland har under ett antal år arbetat med att testa, sprida information om och förbättra bibliotekssystemet Koha. Under åren 2012-2015 gjordes detta, enligt Region Hallands webbplats¹, i form av projektet *Koha + Libris – billigare, bättre och en fri infrastruktur för svenska bibliotek*. Projektet har delfinansierats av Kungliga biblioteket (dnr 51-KB 704-2012) och dess syfte har varit att visa hur bibliotek i Sverige kan byta till det öppna bibliotekssystemet Koha med metadata hämtad från Libris. Arbetet har varit en del av ett övergripande projekt kring Koha och Libris, där även Stockholms universitetsbibliotek och Kungliga biblioteket har ingått som deltagare (se t ex Kadesjö, 2015).

Dokumentation kring vad som gjorts inom ramen för Regionbibliotek Hallands del av projektet finns samlat i rapporten *Blev Koha bättre, billigare och en fri infrastruktur för svenska bibliotek?* (Sarge, 2015) och föreliggande utvärdering har inte för avsikt att reproducera vad som ändå rapporteras i den.

1.1 Utvärderingens bakgrund

I december 2015 gavs Högskolan i Borås av Region Halland uppdraget att utvärdera delprojektet *Billigare, bättre och en fri infrastruktur för svenska bibliotek*.

Tre tentativa syften formulerades till uppdragsavtalet (dnr FO 2015/15) i samverkan mellan Region Halland och Högskolan i Borås och kom att innefatta att

¹<http://www.regionhalland.se/kultur/vara-arbetsomraden/vara-arbetsomraden/regionbibliotek-halland/digitala-bibliotek/biblioteksdatasystemet-koha/> (11 aug. 2016)

- klarlägga och värdera betydelsen av Region Hallands arbete för Sveriges Koha-bibliotek
- klarlägga eventuella behov av en support- och rådgivande funktion i Sverige av motsvarande art för de bibliotek som installerar Koha eller överväger att göra det
- värdera bibliotekssystemet Koha med avseende på framtida behov av integration av externa data från och export av data till en omvärld som inte begränsas till bibliotekssektorn

Utvärderingens omfattning bestämdes till totalt strax under en månads arbetstid mot bakgrund av mängden avsatta medel. Den kan ses som såväl summativ och formativ i den meningen att den dels värderar Region Hallands del i projektet och dels i någon mån är framåtblickande med avseende på framtiden för Kohas plats i den svenska "folkbiblioteksgeografen".

Utvärderingen har genomförts av universitetslektor Mikael Gunnarsson och universitetsadjunkt Maria Idebrant – båda vid Högskolan i Borås, sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap – under våren och försommaren 2016.

Det måste också inledningsvis understrykas att även om utvärderingen genomförts med avseende på ovan nämnda projekt så har Region Halland och särskilt projektledare Viktor Sarge under många år innan projektet startade fungerat som "språkrör" för Koha och stöd för många bibliotek som stått inför möjligheten eller nödvändigheten i att byta eller implementera ett bibliotekssystem. Det är inte särskilt troligt att de av våra informanter som värderar Region Hallands och Viktor Sarges roll kan särskilja insatser genomförda inom ramen för projektet från andra insatser.

1.2 Tillvägagångssätt

En enkät och två intervjuer har använts som underlag för framför allt utvärderingens två första syften. I följande två avsnitt (1.2.1 och 1.2.2) redovisas hur arbetet med dessa varit upplagt samt hur uppdragets syften konkretiserats i några frågor. Avsnitt 1.2.3 kommenterar hur vi valt att förhålla oss till det tredje syftets mer komplexa problembild och i någon utsträckning kunna utveckla hur den kan klargöras mot bakgrund av det i tidsomfattning begränsade uppdraget.

1.2.1 Enkätundersökningen

För att belysa hur omgivningen, dvs företrädare för svenska bibliotek i egenskap av 1) systemansvariga/systemutvecklare, 2) beslutsfattare/utredare, och 3) bibliotekspersonal, värderar Region Hallands betydelse som ”nätverksnav” och behovet av motsvarande funktioner i framtiden, genomfördes en enkätundersökning. De två mer konkreta frågeställningar som legat till grund för enkäten och resulterat i ett antal frågor kan formuleras som

- i Vilken betydelse har Region Hallands arbete haft för de bibliotek som har övervägt en övergång till Koha som bibliotekssystem, eller endast visat intresse för det?
- ii Kan det skönjas ett behov framöver av liknande systematiskt organiserade insatser kring Koha – och därmed även för andra eventuella verksamhetsstödjande system som utvecklas på öppen basis, dvs i form av programvara som är fri att använda och utvecklas utan begränsande licenser och ofördelaktiga avtal med kommersiella aktörer?

Dessa två frågor kan i stora drag sägas följa direkt av uppdragets

syften, men för att i någon mån kunna fördjupa bilden av dem har vi också ställt oss frågan

- iii Har uppfattningen om Region Hallands roll och betydelse varierat beroende på vilken funktion man har i sin organisation och vilken strategisk fas som biblioteket befinner sig i när det gäller val och/eller implementation av bibliotekssystem?

Bakgrunden till denna tredje frågeställning följer av projektets initiala syfte att vara stödande i fråga om strategiska beslut (Sarge, 2015, s. 6), där personer med olika funktioner i organisationerna har olika grad av inflytande, samt att projektet så småningom kom att utvecklas till att i större utsträckning vara ett mer konkret stöd i olika faser av implementationen för de som valt att gå vidare med Koha.

Urvalsramen för enkäten utgjordes av individer som kunde förväntas känna till vad Koha är och vilka behov det svarar mot, samt även känna till Region Hallands initiativ, eller åtminstone Viktor Sarges arbete. Urvalet gjordes genom att ta fasta på tillgängligt underlag i form av förteckningar av anmälda till möten och konferenser med Koha som huvudsakligt tema, samt individer som identifierats i den korrespondens som Viktor Sarge delgivit oss.

Efter att vissa kategorier uteslutits i den lista på e-post-adresser som sammanställts enligt ovan återstod 136 individer. De kategorier som identifierades och resulterade i att några adresser exkluderades var främst individer från IT-företag med uppgift att stödja systemfrågor kring Koha (t ex från företaget *Pulsen*), individer som uppenbart var knutna till utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap (t ex kollegor på Högskolan i Borås), samt individer som Viktor varit i kontakt med för enbart administrativa frågor kring mötes- och konferensarrangemang.

Den resulterande förteckningen innefattade huvudsakligen adresser till personer i Svealand och Götaland, anställda på bibliotek av olika typer, inkluderat universitets- och högskolebibliotek. Antalet adresser till domäner i norra Sverige är oproportionerligt lågt, men kan sannolikt förklaras med Region Hallands geografiska läge. Kostnaden för att ta sig till och från södra Sverige kan antas vara ett skäl till att vi har en koncentration av deltagare i södra Sverige för de möten och konferenser som arrangerats där.

Enkäten skickades ut till 136 epost-adresser den 2 maj 2016 och en efterföljande påminnelse den 9 maj. Två av dessa adresser visade sig inte längre vara giltiga. 92 personer besvarade enkäten – varav två ofullständigt – således ett bortfall på 31 %. Även de ofullständiga svaren har beaktats i undersökningen.

I Bilaga A återges enkäten i sin helhet tillsammans med det epost-meddelande som den webbaserade enkättjänsten skickat ut. Enkäten bestod av två inledande frågor vars syfte var att identifiera grupper av individer med avseende på dels vilken funktion de har i verksamheten och dels i vilken fas deras organisationer befann sig i när det gäller implementation eller inte av Koha.

Enkätens två första frågor kan fungera som grund för en analys av om individer med olika funktioner värderar enkätens frågor på olika vis. Vidare ansåg vi det också intressant huruvida den svarandes arbetsplats tillhör en grupp bibliotek som antingen fattat beslut om införande av Koha eller redan påbörjat en sådan process. Vi har därför identifierat fyra undergrupperingar av individer. Individer som uppgivit sig vara \mathcal{A}) chefer² respektive \mathcal{B}) systemansvariga eller systemutvecklare, samt individer som uppgivit att de \mathcal{C}) arbetar på ett bibliotek som har Koha som bibliotekssystem eller kommer att införa det, respektive \mathcal{D}) indi-

²Gruppen innefattar inte endast bibliotekschefer, utan även andra chefer.

vider som svarat att organisationen utreder frågan. Utöver grupp \mathcal{C}) och \mathcal{D}) finns även den grupp som svarat att de inte har Koha och heller inte utreder det för tillfället. Grupperna \mathcal{A} och \mathcal{B} är sinsemellan uteslutande, vilket också gäller grupperna \mathcal{C} och \mathcal{D} , eftersom enkäten konstruerats så att flera val ej är möjliga att göra. I realiteteten är det förstås möjligt att t ex individer som uppgivit att de är systemansvariga också kan ha någon form av verksamhetsansvar eller att individer som uppgivit att de saknar bibliotekssystem på sin arbetsplats också kan ha ett systemansvar och komma att få ett systemansvar vid anskaffande av ett bibliotekssystem.

53 personer uppgav sig ha någon form av systemansvar eller arbeta med systemutveckling (grupp \mathcal{B}), medan endast 11 personer uppgav att de hade någon form av verksamhetsledande roll (grupp \mathcal{A}). Återstående 28 individer kan således antas vara ”vanliga användare” eller arbeta på en arbetsplats som saknar bibliotekssystem. Det är en obalanserad fördelning, men vi gör bedömningen att fördelningen ändå kan ge indikationer på hur individer i dessa grupper ställer sig till enkätens frågor.

En mer balanserad fördelning finner vi för grupperna \mathcal{C} och \mathcal{D} . I grupp \mathcal{C} har vi 19 individer, i grupp \mathcal{D} har vi 36 individer. Således är det 37 individer som helt enkelt svarat att de inte har Koha. Bland de kvarvarande 37 kan dock finnas såväl individer vars biblioteksledning har avfärdat Koha som individer vars bibliotek inte ens övervägt ett skifte – två undergrupper som kan tänkas förhålla sig ganska olika till frågorna. Analysen kommer därför att fokusera de två förstnämnda grupperna, grupp \mathcal{C} och \mathcal{D} .

1.2.2 Intervjuerna

För att kunna ge en tydligare bild av vilken roll Region Hallands arbete har haft, samt vad som efterfrågas av en eventuell support och rådgivande funktion kring Koha framgent, kompletterades enkätundersökningen med två öppna intervjuer.

För intervjuerna antecknades på förhand ett antal minnesstöd-jande frågor för att vi inte skulle komma att glömma bort någon aspekt på vad som kunde vara av intresse under intervjuernas för-lopp. Intervjuerna planerades för att i övrigt vara helt öppna. På förhand delgavs de inbjudna dock en viljeinriktning med bäring på undersökningens första syfte. Det var i ett e-post-meddelande med bl a följande frågor:

På vilket vis har ni sökt stöd från Viktor och hur värderar ni det stödet? Försök vara så konkret som möjligt. Har det haft någon betydelse för / .../? Saknas stödet nu efter årsskiftet?

Givet utvärderingens omfattning gjordes bedömningen att det inte fanns utrymme för mer än två intervjuer.

Mot bakgrund av att Region Hallands del i projektet varit in-riktat mot folkbiblioteksområdet så valdes två folkbibliotek för intervjuernas genomförande. Inga övriga överväganden i fråga om representativitet gjordes. Praktiska omständigheter av olika slag har varit avgörande för valet. Urvalsramen för enkäten har vis-serligen varit vägledande, men urvalet kan varken betraktas som slumpmässigt eller systematiskt genomfört. Resultatet blev dock att intervjuerna kom att göras på två bibliotek som befann sig i ganska olika skeenden av att ta ställning till Koha som biblioteks-system. Vi avstår från att redovisa vilka dessa skeenden är för att i möjligaste mån undvika att biblioteken kan identifieras. På ett

av biblioteken deltog en individ och på det andra biblioteket två individer. Vi kommer att referera till dessa som *respondenterna* i det följande.

De som kom att intervjuas (respondenterna) representerar tre skilda kompetenser och deras roller är också olika i de två organisationerna. Vidare har de tidigare varit eller är mer eller mindre delaktiga i processer kring beslut och/eller införande av bibliotekssystem, och har därmed i varierande utsträckning förstahandskännedom om respektive organisations historia i relation till Koha.

1.2.3 Övrigt

Utvärderingens tredje syfte var att i någon utsträckning värdera Koha för framtiden med avseende på annat än att det ska tillfredsställa de mer direkta behoven av att vara ett driftsäkert och resursmässigt hållbart bibliotekssystem. En sådan värdering kan knappast bli mer än spekulativ. Inte desto mindre är det värdefullt att se systemet i ljuset av de förändringar som är på gång internationellt inom området, där exempelvis *länkad data* och ersättningar för MARC21 utforskas – det senare av såväl Library of Congress i USA som Libris i Sverige.

Vi har här valt att utifrån vad vi som lärare och forskare i biblioteks- och informationsvetenskap vet om innovativa initiativ på ett internationellt plan genomföra en inventering av de idéer som den internationella Koha-gemenskapen ger uttryck för, och därmed kunna ge en tentativ belysning av läget. Framför allt har vi tagit fasta på de internationella gemenskapernas forum på nätet – t ex <http://wiki.koha-community.org/>.

2 Utvärderingen

Följande avsnitt redovisar utvärderingens utfall med avseende på de tre syftena och innefattar tre delavsnitt. Avsnitt 2.1 redovisar vad som kommit ut av enkätundersökningen och intervjuerna med avseende på Region Hallands betydelse. Avsnitt 2.2 redovisar vad som utifrån samma underlag kan sägas om behoven i framtiden av något liknande Region Hallands roll. Slutligen redovisar avsnitt 2.3 en internationell utblick av Kohas utveckling och söker sätta detta i relation till en mer avlägsen framtid.

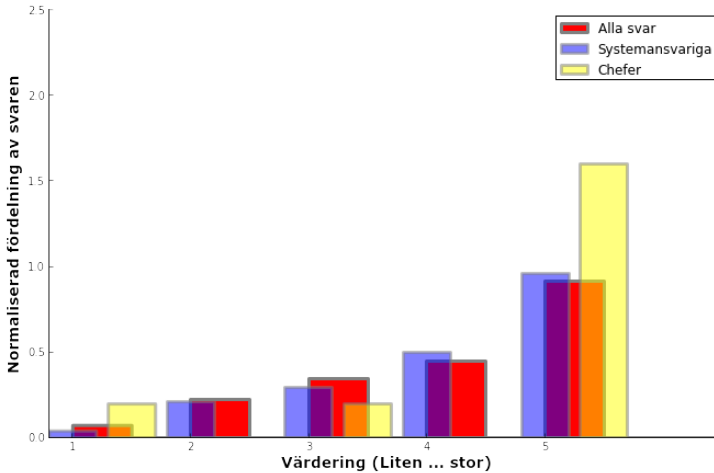
2.1 Region Hallands roll

Såväl enkätundersökningen som intervjuerna genomfördes för att tillfredsställa undersökningens första syfte, dvs att ”klarlägga och värdera” Region Hallands arbete i projektet.

2.1.1 Region Hallands roll vid val av bibliotekssystem

Den första värderande frågan vi ställde i enkäten gäller hur individen värderar den roll som Region Halland haft för beslut i frågan om val av bibliotekssystem och då naturligtvis särskilt Koha. De svarande skulle gradera betydelsen på en femgradig skala från ”liten” till ”stor”. Implicit ligger i denna fråga ett antagande om att de svarandes bibliotek över huvud taget övervägt ett sådant beslut, vilket är rimligt att anta sett till underlaget för urvalet till enkäten. Här kan förstås finnas enstaka undantag.

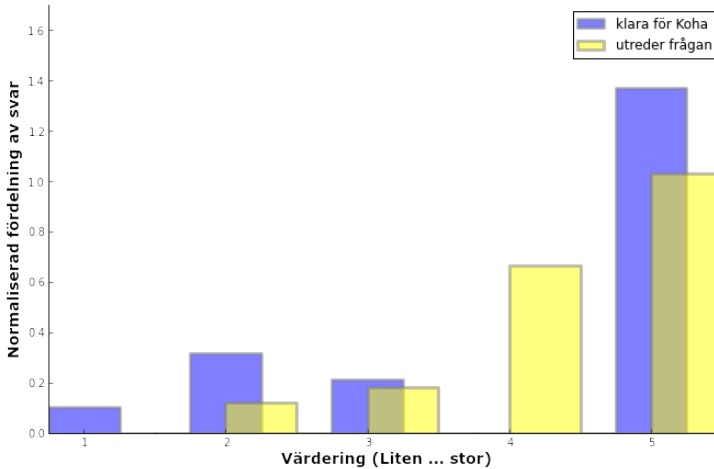
Figur 1 på s. 12 åskådliggör en normaliserad fördelning av hur *alla, systemansvariga/systemutvecklare* (grupp \mathcal{B}) respektive *chefer* (grupp \mathcal{A}) har svarat. Figur 2 på s. 13 åskådliggör en normalise-

Figur 1: Värdering av Region Hallands roll med avseende på beslut: alla svar, systemansvariga respektive chefer

rad fördelning av hur grupp \mathcal{C} och grupp \mathcal{D} har svarat. Se s. 8 för hur grupperna definierats. Stapeldiagrammen är normaliserade med avseende på svar inom respektive grupp. Därigenom är stapeldiagrammen också direkt jämförbara även om antalet svarande i varje gruppering varierar. Den andel av svaren som angett att frågan inte är tillämplig av något skäl undertrycks i stapeldiagrammen.

Det finns i båda fallen en tydlig tendens till att Region Hallands betydelse upplevts som stor med avseende på beslutsfattande, även om en liten andel tillmäter Region Hallands roll en "liten" betydelse, utan att vi kan veta varför. Två observationer kan göras. Dels är det en större spridning i värderingen av Region Halland av de som redan beslutat om Kohas införande och dels förefaller cheferna ha mer skilda uppfattningar om betydelsen än övriga, även om merparten är mycket positiva. Gruppen *chefer* är dock liten och variationer ger därför ett större utfall.

Figur 2: *Värdering av Region Hallands betydelse med avseende på beslut: i organisationer som fattat beslut om Koha respektive icke fattat beslut.*

Sarge (2015) skiljer i Region Hallands rapportering av delprojektet mellan insatser i fråga om "informationsspridning" respektive "utveckling". Med hänsyn till var i processen med byte av bibliotekssystem som de båda biblioteken befinner sig, och med särskild hänsyn till beslutsfrågan, får den förstnämnda typen av insatser betraktas som mest betydande för intervjurespondenterna. De insatser i fråga om utveckling som skett från Region Hallands sida kan, om de är kända, givetvis vara av betydelse för ett val, men framför allt är det rollen som informationsspridare som kan vara kritisk när det gäller att "våga" välja en systemlösning som är mindre beprövad på andra bibliotek än de marknadsdominerande aktörernas. I båda intervjuerna gavs också uttryck för att när det inte finns ett säljande företag som kan tala för sin produkt är det viktigt att, i det här fallet, Koha "har någon" som kan tala för det och argumentera för dess fördelar. Intervjuerna vittnar också om att delprojektet resulterat i en kompetensutveckling i Sverige, i

form av utvecklingskompetent personal som knutits till Region Halland under tiden och fortsatt kommit att utnyttjas i Sverige.

En typ av "informationsspridning" kan också utbildning sägas utgöra. En av respondenterna framhåller just betydelsen av att bibliotek som satsar på en övergång till Koha har någon instans att vända sig till för att få utbildning, vilket kan handla om såväl utvecklingslösningar som om daglig administration. Under projektets tid har förstås den typen av utbildningsinsatser inte varit aktuella mot bakgrund av att endast Hylte hunnit implementera Koha, men däremot har Viktor Sarge regelbundet engagerats för presentation av Koha i kandidatutbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås och därmed fungerat som en del av den utbildningen.

Respondenternas former för att ta del av Region Hallands insatser varierar ganska mycket, delvis beroende på de olika roller de har och har haft i sina organisationer. Studiebesök i Hylte och deltagande vid bl a Koha-konferensen i Tylösand i oktober 2015 framhålls som värdefulla av flera respondenter. Region Hallands projektblogg anses ha haft störst betydelse för en av respondenterna. Härutöver används också forumet på *Slack* (<http://koha.slack.com>) som, enligt Sarge (2015, s. 8), initierats av delprojektet, av en av respondenterna. Forumet möjliggör spridning av kännedom om hur konkreta utvecklingsproblem kan lösas och upplevs värdefullt.

I allmänhet framstår det dock, utifrån respondenternas resonemang, som att kontakter med näraliggande bibliotek med liknande intressen, framför allt i regionen, uppfattas vara av stor betydelse – åtminstone i den fas när en viss kännedom om Koha redan utvecklats.³ En av respondenterna framhåller också som särskilt

³Bibliotekens i Skaraborg ansatser till en gemensam strategi för IT-stöd

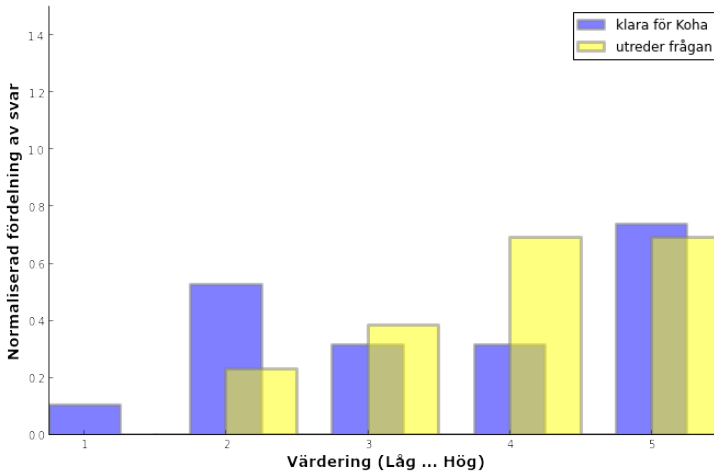
betydelsefulla de rapporter som publicerats med Koha som huvudsakligt tema. Det gäller t ex rapporter från Luleå universitetsbibliotek, Stockholms universitetsbibliotek och Regionbibliotek Region Jönköpings län.

Det ska avslutningsvis betonas att Region Hallands delprojekt avslutades vid årsskiftet och att det sedan dess kan ha uppstått något av ett "vakuum" efter delprojektets avslutande, vilket också framhålls av respondenterna. Den ovan omtalade projektbloggen har i juni 2016 t ex inte uppdaterats sedan hösten 2015. Ett citat från intervjuerna kan belysa detta:

Alla blev lite rädda /.../ när Viktor försvann, eller vad man ska säga, för då försvann den där eldsjälén och tryggheten

2.1.2 Region Hallands roll vid införande av Koha

Den andra frågan som ställdes i enkäten rörde Region Hallands betydelse för fasen efter beslut, dvs för implementationen. Svaren visade sig bli svårtolkade. För de som beslutat om införande av Koha eller redan påbörjat det kan uppskattningen antas vara faktiskt grundad, samtidigt som Region Hallands projekt avslutades vid årsskiftet och därmed inte haft någon roll att spela efter årsskiftet när flera bibliotek arbetat med implementationsfrågor. Svaren kan också ha färgats av det vakuum som uppstått efter Projekt Hallands upphörande. De som ännu inte fattat något beslut om införande eller beslutat att inte välja Koha kan till största delen antas ha svarat att frågan inte är tillämplig, vilket också var vad vi förväntade oss, men data vittnar om att anmärkningsvärt många ändå har svarat på frågan. Försiktigtvis kan detta tolkas som att de som ändå svarat på frågan och värderat vittnar också om att samverkan redan är en realitet (Jansson, 2015).

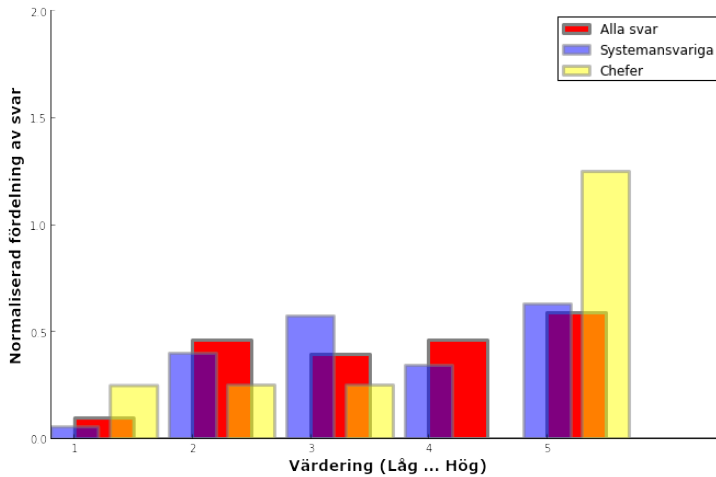

Figur 3: *Värdering av Region Hallands betydelse med avseende på implementation: i organisationer som fattat beslut om Koha respektive icke fattat beslut.*

Region Halland då har gjort det på basis av vilket behov de tror att de skulle ha av Region Hallands stöd när de väl kommer till en implementeringsfas.

Figur 3 (s. 16) åskådliggör den normaliserade fördelningen för de som beslutat om införande av Koha eller redan påbörjat det, respektive de som utreder frågan. Figur 4 (s. 17) åskådliggör den normaliserade fördelningen för de tidigare nämnda funktionsgrupperna. Utfallet måste tolkas med stor försiktighet, givet det som redan sagts om underliggande skilda förståelser för frågans tolkning.

Vad som är möjligt att säga utifrån enkätsvaren på den här andra frågan om Region Hallands betydelse för implementation är tveksamt. Utfallet visar i jämförelse med utfallet för den första frågan en mer spridd fördelning av värderingen, särskilt när det gäller

Figur 4: Värdering av Region Hallands betydelse med avseende på implementation: alla svar, systemansvariga/systemutvecklare respektive chefer.

den grupp som redan arbetar med implementeringsfrågor och som kanske färgats av Region Hallands frånvaro efter årsskiftet.

Delprojektets slutrapport förtecknar en ganska stor mängd utvecklingsinsatser genomförda inom projektet, samt en mängd påbörjade utvecklingsinsatser och en ännu större mängd förslag på utvecklingsinsatser. Detta är i och för sig i mångt och mycket detaljlösningar, som att integrera prediktion (stavningsförslag) för sökningar i systemet, men vittnar ändå om att ett betydande arbete lagts ned som borde vara av betydelse för varje bibliotek som arbetar med implementering av Koha.

Respondenterna ombads på förhand att konkretisera det stöd de upplevt att de haft av Region Halland, men vi får uppfattningen att ingen av respondenterna har haft en sådan roll att man direkt kunnat utnyttja utvecklingsinsatser genomförda inom delprojek-

tet. Dessa ligger dock så långt bak i tiden att det mycket väl kan tänkas att de i tillämpliga fall faktiskt varit till gagn utan respondenternas vetskap. Vad som dock understryks är vikten av att det nu finns en svensk översättning av gränssnittet, vilket givetvis är en förutsättning också för att systemet ska vara attraktivt inför beslut.

2.2 Framtida support och rådgivning

Viktor Sarge har via Region Halland under åtskilliga år varit en drivande kraft och förespråkare för valet av Koha, samt på senare tid också kommit att fungera som en samordnare av teknisk support för Koha i Sverige. Det saknas i stort svenska aktörer på den kommersiella marknaden för support, utbildning och rådgivning och det norska företaget LIBRIOTECHS tjänster har i nuläget kommit att utnyttjas av flera bibliotek.

Bibliotekens personal, oavsett om det handlar om bibliotekarier, chefer, systemansvariga eller andra har dagliga arbetsuppgifter som ger begränsade möjligheter att hålla sig à jour med vad som händer i omvärlden av relevans för verksamheten. ”Det finns också en gräns sådär, för hur mycket information jag vill ha” säger en av respondenterna.

Ett av de motiv som framhålls i intervjuerna för att välja Koha är just det oberoende av ett kommersiellt drifts- och utvecklingsansvar som möjliggörs. En sådan önskan kan ses mot bakgrund av den dominerande särställning som Bibliotekstjänst och Axiell haft i Sverige i åtskilliga decennier för den här typen av tjänster och produkter. Frågan är emellertid om biblioteken själva kan utveckla erforderlig kompetens och/eller gå samman regionalt för ändamålet, vilket verkar vara en lösning som tilltalar åtminstone

en av respondenterna. Även om det är möjligt så anses det troligt att support och utbildning måste sökas externt i viss utsträckning.

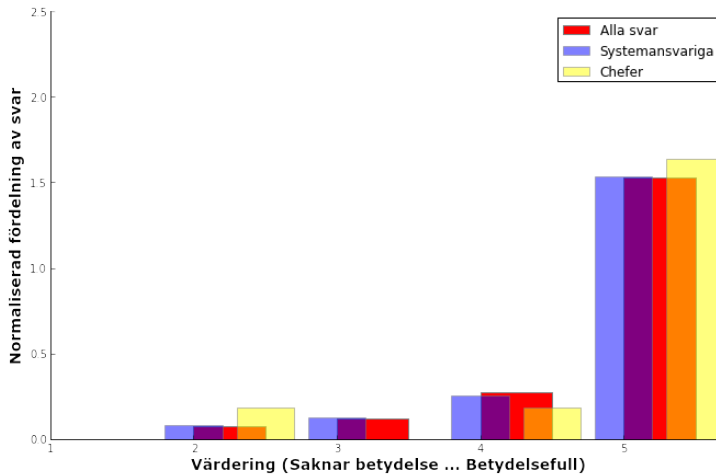
Som tidigare understrukits i den här rapporten finns det också behov av en ersättning för de kommersiella systemens säljare, som kan tala för Koha och ”marknadsföra” det – en roll som tydligt innehafts av Viktor Sarge till och med ingången av 2016 och som av respondenterna efter årsskiftet upplevs som både lyckosam och olycklig, det senare eftersom det är en roll som burits upp av en enda person och därmed blivit sårbar.

Det framtida behovet av roller liknande den som hafts av Viktor Sarge var inte särskilt uttalat från respondenternas sida, även om vi på förhand meddelade att det var en av våra huvudfrågor. En av respondenterna framhöll dock särskilt tre funktioner som viktiga: etablerandet av en infrastruktur med deltagande bibliotek som tillsammans

1. kan driva utvecklingsfrågor, även genom att ge uppdrag åt externa aktörer,
2. arrangera utbildningsinsatser, samt
3. engagera extern teknisk support.

En förutsättning för en sådan situation är dock, som påpekats från båda bibliotekens sida, att fler väljer Koha så att fler användare attraheras och det kan etableras en marknad för konsultverksamhet relaterat till Koha. Det ”hade varit underbart” om man kunde åkt iväg på en färdig utbildning i Koha, uttrycker sig en av respondenterna.

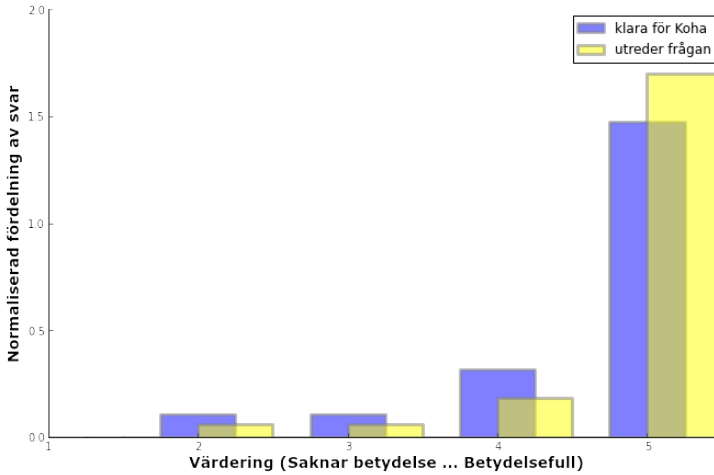
Den tredje enkätfrågan som ställdes rörde också framtiden och behovet av något liknande den roll som Region Halland haft, med avseende på support och rådgivning. Figuren 5 (s. 20)

Figur 5: *Värdering av behovet av framtida nationell support och rådgivning: alla svar, systemansvariga respektive chefer.*

och 6 (s. 21) åskådliggör utfallet för de olika grupperna, som entydigt vittnar om ett starkt behov av en motsvarande funktion i framtiden. Det bör dock sägas att olyckligtvis sattes etiketterna ”saknar betydelse” respektive ”betydelsefull” i skalans båda ändar, och inte ”mycket betydelsefull” som hade varit kongruent med de två första frågornas alternativ. Det är möjligt att intervallet mellan max och minimum uppfattats olika av de svarande särskilt i den här sista frågan, och att resultatet är en överskattning av betydelsen.

Vi är inte helt klara över vilken roll Region Halland vill och kommer att spela i framtiden när det gäller informationsspridning, drift och utveckling av Koha i Sverige, men vittnesbördet om att det finns ett behov av stöd utöver de ”kanaler” som etablerats i Sverige, i form av öppna och slutna grupper i sociala medier och forum som Slack, är tydliga. Det är möjligt att Region Halland och särskilt Viktor kommer att fortsätta sitt arbete framöver.

Figur 6: *Värdering av behovet av framtida nationell support och rådgivning: i organisationer som fattat beslut om Koha respektive icke fattat beslut.*

Det är också möjligt att mer konkreta samarbeten kan etableras framöver genom att närliggande bibliotek med likartade behov går samman och utvecklar en infrastruktur för drift, utveckling och utbildning genom regionala initiativ. Intervjuerna har vittnat om att så är fullt möjligt. Det är vidare möjligt att det nationella Koha-nätverk (<http://www.koha.se>) som bildades i februari 2016 och nu (i juli 2016) består av representanter för 26 svenska bibliotek kan komma att etablera en viktig roll i Sverige, även om ett sådant nätverk som innefattar individer med väldigt skilda intressen kan komma att behöva kompletteras med mindre grupperingar. I intervjuerna har det framkommit att man ser behoven hos t ex universitetsbibliotek som väldigt annorlunda gentemot i folkbibliotekens verksamhet. Men det framhölls även att det medger stora möjligheter till både erfarenhetsutbyte och praktisk stöttning mellan olika bibliotekstyper på ett sätt som tidigare saknats.

2.3 Kohas framtid

Utvärderingens tredje syfte, att värdera Koha med avseende på framtida behov, kan som redan påpekats inte bli mer än spekulativt. Bakgrunden till att det ändå behandlats här är att ett bibliotekssystem i dagens situation inte är en isolerad företeelse, utan att det i utvecklingsfaserna måste tas hänsyn till omgivande system och förändringar i omvärlden.

Vi kan i dagsläget se tre trender som ändå hänger samman och kan tänkas komma att påverka ett bibliotekssystem förmåga att fungera i samspel med omgivande system och omvärld. Dessa tre trender rör främst den underliggande data som ett bibliotekssystem ska ge tillgång till, framför allt beskrivningar av bibliotekets resurser i form av verk och dess olika utgåvor – med andra ord bibliografiska data. I botten handlar de om förändrade standarder för datastrukturer och resursbeskrivningar som vinner mark och därmed resulterar i mängder av fritt tillgänglig metadata som ett biblioteks tjänster såväl kan dra nytta av som bidra till.

1) För det första handlar det om en ny standard för resursbeskrivning (katalogisering) i form av *Resource Description and Access* (RDA). RDA har präglats av idéerna i den i slutet av 1990-talet publicerade rapporten *Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR). Den senare underförstår ett annat sätt att presentera och ge access till bibliotekets innehåll på än endast genom att exponera särskilda utgåvor och data om dessa i en relativt statisk katalog. I stället ska den ersättas (eller kompletteras) genom att gränssnitten på ett mer sömlöst och effektivt sätt möjliggör navigation genom samlingen även med utgångspunkt från t ex abstrakta verk eller personer. Libris har redan påbörjat ett arbete med implementation av RDA, liksom de stora nationalbiblioteken i världen.

2) För det andra handlar det om det som kallas länkad öppen data i sk RDF-form som en ersättning för MARC. Det är en datastruktur som är helt annorlunda beskaffad än MARC och framför allt ett led i att möjliggöra sömlös import och export av data till och från det egna systemet. På så vis möjliggörs att genom någon front-end presentera kompletterande data från exempelvis användargenererade recensioner eller andra ”faktasamlingar”, som t ex Wikipedia, tillsammans med katalogdata.

Här sker egentligen redan ganska mycket i praktiken. Libris XL utvecklas med en ersättning för MARC på RDF-kompatibel bas. I Norge finns goda exempel på där bibliotekens data berikats med data i sådan form.⁴ En numer lite utdaterad översikt av implementation av länkad data på bibliotek ges av Hallo et al. (2015).

3) Den tredje trenden är att det som biblioteket under lång tid kallat auktoritetsdata allt mer blir en internationell angelägenhet, där auktoritativa instanser världen över bidrar till ett slags centrala öppna register med auktoriserade data för personer, verk, översättningar, ämnesord, platser etc. De kan därefter utnyttjas i arbetet på lokalt plan med hjälp av stabila URLer. Exempel är *Virtual International Authority File* (<http://viaf.org>), Library of Congress ”Linked data services” (<http://id.loc.gov>) och Libris relativt nyintroducerade *id.kb.se* (<http://id.kb.se>) för ämnesord från olika vokabulärer. En av de stora förtjänsterna är att vi kan förvänta oss en ökad metadatakvalitet⁵ och en ökad möjlighet till arbetsbesparing i fråga om produktionen av metadata, bara det lokala systemet kan dra nytta av fördelarna.

Vad gäller 2) och 3) ovan så kan en viss skepsis dock vara ”hälso-

⁴Se t ex <http://digital.deichman.no/data.deichman.no/>

⁵Ett exempel är att en persons olika namnformer och ett verks olika benämningar på olika språk kan föras samman till en och samma sökingång.

sam”. Det finns fungerande lösningar, men det finns också flera problem med dessa. Det handlar alltså om framtida möjligheter som det bör finnas en beredskap för.

Huruvida Koha som bibliotekssystem har en arkitektur som är flexibel nog att utvecklas till att dra nytta av och bidra till den här utvecklingen kan vi inte avgöra med mindre än att göra en djupgående analys av dess arkitektur, vilket det inte finns utrymme för här – och sanning att säga är vi inte heller de rätta personerna att göra en sådan analys. Vad vi dock kan se är om det finns tecken på att gemenskapen kring Koha (nationellt och internationellt) är beredd och gör försök att konkret beakta dessa trender.

Vad gäller såväl beredskapen för RDA och implementeringen av FRBR i användargränssnitt så har en del redan gjorts för Kohas del, det senare främst dock på experimentell nivå (se t ex Naicheng et al., 2013). Det kan dock sägas att så länge MARC utgör den underliggande strukturen är en kvalitativ implementation av FRBR inte helt smidig att åstadkomma, även om det är möjligt (se t ex Aalberg et al., 2011). Existerande data föreligger också förträdesvis i någon MARC-baserad form och en konvertering till en RDF-struktur, som i någon mån är en förutsättning, är en lång process för att bibehålla den kvalitet som ändå finns i den datan. Företaget BY WATER SOLUTIONS är också en instans som utvecklat stöd för RDA i Koha, vilket kan ses som ett mindre problem än att implementera FRBR-gränssnitt.

En ad-hoc-lösning på problemet är förstås att skriva algoritmer för automatisk konvertering från MARC till RDF och därmed länkad data. Detta har gjorts inom ramen för Deichmanskes utveckling och dessa algoritmer finns också tillgängliga för hela Kohagemenskapen. Projektet *SemantiKoha - exploring Linked Data in Koha* (<https://github.com/MagnusEnger/semantikoha>) ut-

vecklat av Magnus Enger på LIBRIOTECH är ett tydligt tecken på att det finns en beredskap i gemenskapen. Under året har Kungliga biblioteket också tilldelat medel till Stockholms universitetsbibliotek för att undersöka möjligheten att bygga in stöd för RDF i Koha (enligt KB:s beskrivning av aktuella projekt: <http://www.kb.se/libris/om-libris/aktuella-projekt/>).

Ett annat exempel på ett intresse är också det möte som hölls våren 2016 organiserat av den italienska Koha-gemenskapen: *Beyond MARC, a discussion about Koha, MarcEdit and BIBFRAME*. Mötet behandlade frågan om MARCs fortvaro i Koha (och en eventuell ersättning med BIBFRAME). Här konstaterades, precis som i en internationell RFC (request for comments), att MARC kommer att bestå ytterligare som bas för Koha, men att gemenskapen kommer att arbeta för att dra nytta av dessa förändringar (se https://wiki.koha-community.org/wiki/Linked_Data_RFC).

3 Avslutande diskussion

Sammanfattningsvis kan konstateras att vi kan se en tydlig tendens till att Region Hallands arbete upplevts betydelsefullt, framför allt när det kommer till att fatta beslut om en eventuell övergång till Koha. Av utvecklingsinsatserna är det översättningen av systemets gränssnitt till svenska som intervjurespondenterna särskilt lägger vikt vid. Sannolikt är det betydligt fler av utvecklingsinsatserna som är av betydelse för de bibliotek som arbetar med Koha, men som inte framkom vid vår undersökning som en följd av vilka roller våra respondenter haft i förhållande till systemet under projektiden.

Det är också tydligt att det finns en fortsatt efterfrågan på en support- och rådgivande funktion i Sverige för de bibliotek som

installerar Koha eller överväger att göra det. Något som framhålls som viktigt i intervjuerna är att fler bibliotek väljer Koha, vilket leder till ett behov av att systemet ”marknadsförs”. Utöver någon som talar för systemet lyfts även utvecklingsfrågor, utbildningsinsatser och teknisk support i en av intervjuerna som områden där det finns behov för samverkan.

Avslutningsvis har vi även gjort en översiktlig granskning av hur Koha-gemenskapen internationellt förhåller sig till några trender som kan påverka utformningen av bibliotekssystem. Utifrån de aspekter vi intresserat oss för tycks det som att gemenskapen är öppen för förändringar och det finns flera exempel på att man experimenterar med olika lösningar.

Referenser

- Aalberg, T., Merčun, T., & Žumer, M. (2011). *Coding FRBR-Structured Bibliographic Information in MARC*, (pp. 128–137). Springer Berlin Heidelberg: Berlin, Heidelberg.
- Hallo, M., Luján-Mora, S., Maté, A., & Trujillo, J. (2015). Current state of linked data in digital libraries. *Journal of Information Science*, 42(2), 1–11.
- Jansson, O. (2015). *Förstudie - gemensamt IT-stöd för biblioteken i Skaraborg*. Projektrapport, Tidaholms stadsbibliotek.
- Kadesjö, M. (2015). KB, Regionbibliotek Halland och SUB arbetar tillsammans med Koha. *Librisbloggen*.
- Naicheng, C., Yuchin, T., Gordon, D., & Alan, H. (2013). Experimenting with implementing frbr in a chinese koha system. *Library Hi Tech News*, 30(10), 10–20.
- Sarge, V. (2015). *Blev Koha bättre, billigare och en fri infrastruktur för svenska bibliotek?* Projektrapport, Kultur i Halland - Regionbibliotek.

A Enkäten

Öppna bibliotekssystem

Bibliotekssystemet Koha är ett system baserat på öppen källkod och som därmed öppnar för svenska biblioteks möjligheter att själva styra sin utveckling och ekonomi utan hänsyn till systemlevantörer. Koha installerades under 2013 på Hyltes bibliotek i Halland som ett slags pilotexempel i Sverige. Därmed har också Region Halland genom Viktor Sarge som projektledare fått en central roll i Sverige som informations-spridare och rådgivande i frågor kring Koha.

Bibliotekshögskolan har inom ramen för Region Hallands projekt, *Koha + Libris – billigare, bättre och en fri infrastruktur för svenska bibliotek*, givits uppdraget att utvärdera Region Hallands bidrag till spridningen av information kring Koha i Sverige. Vi önskar nu ett bidrag från din sida genom att du besvarar ett litet antal enkätfrågor för att vi ska få en bredare bild av Region Hallands roll och ett eventuellt behov av en koordinerad Koha-gemenskap i Sverige.

Det är som mest fem (5) korta frågor att besvara. Dina svar ligger till grund för att bidra till en översiktlig bild av behovet av en gemensam knutpunkt för Koha-gemenskapen i Sverige och är helt anonym.

Med vänlig hälsning och hopp om svar
Mikael Gunnarsson, Fil. dr.
Maria Idebrant, Fil. mag.

Nästa

Öppna bibliotekssystem

1. Har din arbetsgivare Koha som bibliotekssystem?

- Ja
- Nej, men ska övergå till Koha (beslut fattat)
- Nej, men utreder möjligheterna
- Nej

2. Vilken är din roll i förhållande till din arbetsplats' bibliotekssystem (Libra, Book-IT, Koha, Mikromarc, Sierra etc)

- systemansvarig eller systemutvecklare
- enbart systemanvändare i egenskap av bibliotekarie eller motsvarande
- min arbetsplats saknar bibliotekssystem
- Om något annat, ange vilken roll du har

Öppna bibliotekssystem

3. Hur värderar du den betydelse som Region Hallands roll har eller har haft för din verksamhet med avseende på beslut om övergång till Koha, oavsett beslut.

Liten Stor ej tillämplig

4. Hur värderar du betydelsen av Region Hallands roll för din verksamhet med avseende på införande av Koha (i fasen mellan beslut om införande och skarp drift).

Låg Hög ej tillämplig

5. Hur värderar du betydelsen av en motsvarande nationell support och rådgivande funktion för din verksamhet i framtiden.

Saknar betydelse Betydelsfull ej tillämplig

Följande e-post-meddelande utgick till mottagarna av enkäten, med en länk till själva enkäten

Vi genomför en enkät som rör det öppna bibliotekssystemet Koha. Du har blivit utvald att delta för att du på något sätt visat intresse för Koha genom att delta i möten och konferenser på temat eller varit i kontakt med Region Halland i frågor kring Koha. Vi skulle uppskatta ditt bidrag. Klicka på knappen nedan för att påbörja enkäten. Tack för din medverkan! Enkäten är helt anonym.

Med vänliga hälsningar Mikael Gunnarsson och Maria Idebrant, Bibliotekshögskolan i Borås